

Ольга Кравченко

ГРИГОРІЙ ВАЩЕНКО – ТВОРЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка є визначним науковим центром із вагомими науковими здобутками й традиціями. Фундаментальність кращих традицій університету відображена в працях його видатних випускників – педагогів, учених: А. Макаренка, В. Сухомлинського, Г. Ващенка, Ю. Кондратюка, Д. Багалія та інших. Упродовж 100-річної історії в його стінах підготовлено близько 60 тисяч кваліфікованих педагогічних працівників різних спеціальностей. Щороку в стінах університету проходить понад 50 міжнародних, усеукраїнських і регіональних наукових конференцій. Серед видатних постатей університету є і Григорій Ващенко – керівник першої постійної аспірантури з педагогіки.

Г. Ващенко – видатний український педагог. Народився 23 квітня 1878 року у с. Богданівка Прилуцького повіту Полтавської губернії (нині – Прилуцький район Чернігівської області). У метричній книзі за цей рік, що збереглася у прилуцькому архіві, зазначено про хрещення майбутнього педагога, відбулося через 10 днів після народження; його хрещеними батьками були дворянин Андрій Іванов Ващенко та дружина колежського секретаря Костянтина Ващенка Софія Яковлева. Згодом Г. Ващенко свідчив: “Батько мій походив зі старого козацького роду, що в кінці 18 ст. одержав звання дворянства” [1, с. 368]. В автобіографії вчений наголошував на значному впливі батьків на своє формування: мати хотіла бачити сина священиком, а батько прищепив йому “любов до рідної землі, почуття наполегливості й сумлінності в роботі” [2, с. 485]. Через соціальну нерівність між чоловіком і дружиною в сім’ї Ващенків не було злагоди і статків, що й змусило батьків віддати десятирічного сина до Роменського духовного училища, а по його закінченні – до

Полтавської духовної семінарії. Бажаючи продовжити духовну освіту, у 1898 р. Григорій Ващенко хотів вступити до Київської духовної академії, але його не допустили до конкурсного іспиту як бунтівника. Таку характеристику він одержав ще в семінарії, після конфлікту з інспектором духовних училищ архимандритом Агапітом.

Невдача з іспитами й матеріальна скрута змусили Григорія Ващенка рік вчителювати в с. Битниці на Полтавщині. Але бажання здобути вищу освіту не полишало юнака, й у 1899 р. він вступив до Московської богословської академії. Окрім навчання, майбутній педагог брав активну участь у роботі українського гуртка, де виступав із доповідями, організовував шевченківські свята. До цього періоду належать і його перші літературні спроби: оповідання “Німий” (1900) та поема “Сідхарта” (1902) [1, с. 365–367.]

По закінченні академії Г. Г. Ващенко повертається до педагогічної праці: викладає в Полтавській парафіяльній жіночій школі (1903), у духовній школі м. Кутаїсі (Грузія, 1904), а також працює в комерційній школі та в учительській семінарії.

Після революційних подій 1905 р. у Г. Г. Ващенка посилюється почуття національної свідомості й бажання протистояти самодержавству. Про це свідчать його подальші літературні праці – збірка “Пісня в кайданах” (1907), п’єса “Сліпий” (1911), яка була надрукована під псевдонімом Г. Васьковський та отримала прихильні відгуки в просвітницьких колах інтелігенції.

Коли після Лютневої революції 1917 р. в Україні значно активізувався національний рух і українське громадянство взялося власними силами будувати українське шкільництво та освітню справу, Г. Ващенко був у лавах тих викладачів, які самовіддано долучилися до процесу українізації і почав працювати над перекваліфікацією вчителів і читав лекції з української мови, літератури й педагогічної психології на курсах українізації педагогів у Прилуках, Ромнах, Хоролі. З жовтня 1917 р. Г. Ващенко став викладачем педагогіки, психології, логіки та теорії і психології художньої творчості Полтавського вчительського інституту.

Фахову діяльність Григорій Ващенко поєднував з активною громадською роботою. Він створив і очолив у Біликах товариство “Просвіта”. За його ініціативи слухачі педкурсів ставили для селян українські вистави, влаштовували хоріві концерти. У своїх споминах педагог називає цей час найактивнішим періодом свого життя. Проте, не знайшовши спільної мови з деякими співробітниками курсів, Г. Ващенко залишає роботу, знову від’їждить до Полтави й починає працювати в Інституті народної освіти, що утворився внаслідок об’єднання колишнього вчительського інституту та історико-філологічного факультету – філії Харківського університету. На факультеті соціального виховання він читає основи психології у зв’язку з психологією дитини, основи педології, курс дитячої творчості і дитячої літератури, методику

вивчення дитини, організацію дитячих установ, веде семінарські заняття з соціального виховання. З переліку назв дисциплін, які викладав педагог, ясно, що він стояв на позиціях тогочасної офіційної педагогічної науки, сповідуючи принципи рефлексології [1, с. 373].

До початку 1930-х років Г. Г. Ващенко вже реалізувався як науковець. У виданні “Загальні методи навчання” педагог аналізує методи шкільного навчання на загальному тлі розумового виховання молоді, визначає зміст способів організації вчителем навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Наприкінці 1933 р. (як зазначав сам педагог, за звинуваченням у буржуазно-націоналістичному ухилі) Г. Г. Ващенка було звільнено з посади й навіть “виключено із спілки працівників освіти і секції наукових працівників” [2, с. 483]. Україною прокотилася жажлива хвиля антиукраїнських владних репресій. Не оминула вона й Г. Г. Ващенка. Через два роки після вимушеного безробіття, перебуваючи у Москві, Г. Г. Ващенко одержав змогу очолити кафедру педагогіки в Сталінградському педагогічному інституті.

З яких причин утиски проти Г. Г. Ващенка в Україні були припинені – достовірно невідомо, але в 1940 р. він дістав змогу не лише повернутися на Батьківщину, а й знову обійняти посаду завідувача кафедри педагогіки та аспірантури Полтавського педагогічного інституту. Як зазначає у своїй статті німецький дослідник історії української педагогіки Г. Хілліг, в архівних документах цього вузу вказується, що на початок літа 1941р. професор Г. Г. Ващенко був найбільш високооплачуваним викладачем вузу. У планах наукової роботи інституту зафіксовано, що він розробляв тему “Розвиток і виховання мови й мислення дітей дошкільного віку”, яка мала в кінцевому вигляді стати завершальним розділом його дисертації.

Беручи до уваги вік, у якому Г. Г. Ващенко залишив Україну (66 років), та нагромаджений ним науковий досвід, можна припустити (так робить, наприклад, дослідник А. Бойко), що значна більшість його повоєнних праць була створена чи окреслена ще на Полтавщині. Глибока релігійність Григорія Григоровича, закладена в дитинстві і підкріплена духовною освітою, знайшла могутній вияв у його педагогічному кредо. Спираючись на багаті європейські, в тому числі українські народні традиції, у своїх творах він доводить тезу: стійка мораль може ґрунтуватися лише на міцних релігійних засадах. Іншим наріжним каменем його виховної теорії виступає палкий патріотизм та обожнювання української нації. За переконанням Г. Г. Ващенка, формування національного світогляду, який для українців традиційно має не матеріалістичне, а ідеалістичне підґрунтя, мусить відбуватися лише на основі християнства, бо лише так “можна збудувати позбавлену суперечностей ієрархію вартостей, що забезпечує гармонійність і суцільність характеру” [3].

Серед найзначніших праць ученого часів еміграції заслуговують на увагу такі: “Виховання волі і характеру”, “Роль релігії в житті людства і релігійне виховання молоді”, “Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру”, “За здорову і свідому українську родину” і багато інших.

Помер Г. Г. Ващенко 2 травня 1967 р. у Мюнхені, де й похований.

В Україні знайомство з педагогічними працями Г. Г. Ващенко почалося лише в останнє десятиліття ХХ ст., після проголошення державної незалежності, з публікації представника української діаспори О. Ковалю “Григорій Ващенко – творець виховної освітньої системи”.

Відтоді в Україні почала ширитися хвиля інтересу до творчості Г. Г. Ващенко: перевидаються його праці, з’являються аналітичні розвідки (А. Бойко, О. Вишневський та ін.). У 1995 р. засноване Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенко, основним завданням якого стало повернення педагогічній науці спадщини діяча та її популяризація.

Список використаної літератури

1. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб. для студ. ВНЗ: у 2 кн. – Кн. 2. ХХ століття / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – С. 365–373.
2. *Ващенко Г.* Виховний ідеал : підручн. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Т. 1. – Полтава : Ред. газ. “Полтавський вісник”, 1994. – 575 с.
3. *Жаботинський П.* Григорій Ващенко — педагог-патріот / П. Жаботинський [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrgazeta.plus.org.ua/print.php?ida=2171>.